

Rättskraft och ändring av talan i tvistemål

Föreläsning Processrätt

T4, VT 2024

Elisabeth Lehrberg

1

Domens rättsföljder

- Exigibilitet (3:1 UB)
- Laga kraft (50:1, 3 RB)
- Rättskraft (17:11 RB)

2

Rättskraftens objektiva utsträckning –
hur långt sträcker sig rättskraften mellan parterna i målet?

Rättskraftens subjektiva utsträckning
– i vad mån träffas tredje man av rättskraften?

3

Huvudregeln för domens rättskraft mot tredje man

Tredje man träffas av rättskraften om den förändring av dennes rättsställning som en oriktig rättskraftig dom medför även kunnat inträda genom ett avtal, som parterna slutit vid tiden före rättegången (R III s 197).

4

Den lagakraftvunna domens betydelse som processhinder

17:11 st 1 och 3 RB:

”Dom äge, sedan tid för talan utgått, rättskraft såvitt därigenom avgjorts den sak varom talan väckts...

Ej må fråga som sålunda avgjorts, ånyo upptagas till prövning...”

5

Rättskraftens praktiska funktion:

Trygghet för vinnande part

Omsorgsfull processföring, materiellt riktiga domar

Allmänhetens förtroende för rättsskipningen

Processekonomi

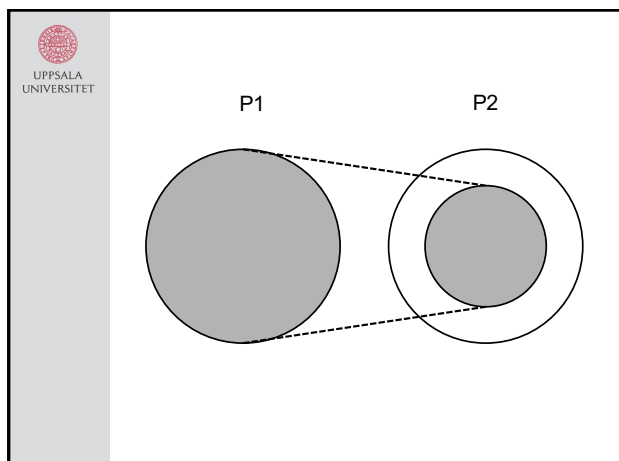
6

 UPPSALA
UNIVERSITET

Den lagakraftvunna domens prejudiciella betydelse

Domen i process nr 1 utgör ett av de
rättsfakta som domen i process nr 2 ska
grundas på (saken är endast **delvis**
densamma).

7

8

 UPPSALA
UNIVERSITET

När är "saken" densamma?

Olivecrona:

När händelseförloppet är väsentligen
detsamma.

Ekelöf:

När den yrkade **rättsföljden** är densamma.

9

UPPSALA
UNIVERSITET

Preklusion av rättsfakta

Ekelöf: Huvudregeln om domens rättskraft mellan parterna:

Bakomliggande rättsfakta förlorar genom domen sin rättsliga betydelse = domens preklusionsverkan.

Bifallande dom har den rättsliga betydelse som domstolen tillmätt åberopade rättsfakta och som kan utläsas av domslutet.

10

UPPSALA
UNIVERSITET

Prekluderas även rättsfakta som inte åberopats i process nr 1?

Ekelöf:
Samtliga åberopade och icke åberopade rättsfakta **med avseende på en och samma rättsföljd** prekluderas genom domen.

Tumregel:
Kan svaranden förpliktas till en prestation enligt den ena grunden och till en annan enligt den andra är rättsföljderna olika (R III s 163).

11

UPPSALA
UNIVERSITET

Olivecrona:

En ny grund för samma yrkande prekluderas endast om den avser **väsentligen samma händelseförlopp** som i process nr 1.

12

 UPPSALA
UNIVERSITET

Preklusion av yrkanden

A. Doktrin

Ekelöf:
Ett nytt yrkande som skiljer sig **kvantitativt** från det som bedömts i process nr 1 prekluderas.

Olivecrona:

Ett nytt yrkande medför alltid att saken blir en annan. Undantag görs för fall där kåranden utan att ha förbehållit sig rätt därtill i ny rättegång yrkar ytterligare prestation av samma slag.

13

 UPPSALA
UNIVERSITET

Preklusion av yrkanden

B. Praxis

NJA 1977 s 618:
Yrkande om utlämnande av grönområden såsom gåva alternativt mot köpeskilling om 10 000 kr = samma sak när grunden är väsentligen densamma.

HD: Skillnaden "kan sägas vara av kvantitativt slag."

14

 UPPSALA
UNIVERSITET

Preklusion av yrkanden

B. Praxis

HD i NJA 1994 s 23 (jfr NJA 1995 s 610):

Yrkande om hävning av fastighetsköp och om avdrag på köpeskillingen pga samma fel = samma sak enligt 17:11 RB.

"...det är fråga om alternativa yrkanden som helt ersätter varandra och som vilar på samma grund men som skiljer sig åt, inte kvantitativt utan **kvalitativt**."

15

 UPPSALA
UNIVERSITET

Preklusion av yrkanden

B. Praxis

HD i NJA 1994 s 23 (jfr NJA 1995 s 610):

Yrkande om hävning av fastighetsköp och om avdrag på köpeskillingen pga samma fel = samma sak enligt 17:11 RB.

"...det är fråga om alternativa yrkanden som helt ersätter varandra och som vilar på samma grund men som skiljer sig åt, inte kvantitativt utan **kvalitativt**."

16

 UPPSALA
UNIVERSITET

Återkallande av talan –
inskränkning av talan

2 saker, 2 mål

Mål 1 Sak 1	Mål 2 Sak 2	Sak 1	Sak 2
----------------	----------------	-------	-------

1 sak, 1 mål

a	b
---	---

17

 UPPSALA
UNIVERSITET

NJA 1999 s 520

Process 1:

Bohlin – Bo H avseende betalning av resterande belopp, 63 104 kr jämte ränta, för utförd tjänst

Bo H – Bohlin avseende prisavdrag pga att fel i det utförda arbetet gjorde tjänsten mindre värd.

Process 2:

Bo H – Bohlin avseende prisavdrag motsvarande kostnader, 267 837 kr jämte ränta, för avhjälpna felen i det utförda arbetet samt skadestånd för följdskador

18

HD: dom

Avser Bo H:s talan i process 2 samma sak som Bohlins talan i process 1 (13:6 RB)?

HD: Ja, genom Bohlins talan om betalning av den resterande delen av priset för tjänsten blev frågan om Bo H:s betalningsskyldighet för den avtalade tjänsten rättskraftigt avgjord (upp till det avtalade priset). Bo H:s yrkande om prisavdrag för avhjälpandekostnader pga fel i utförd tjänst avsåg samma rättsföljd som Bohlins talan; betalningsskyldighet för den utförda tjänsten och betraktades som en invändning mot betalningsskyldigheten som prekluderades oavsett om den återopats i process 1 eller inte.

19

Avser Bo H:s talan i process 2 samma sak som Bo H:s genkåromål i process 1 (13:6 RB)?

HD: Båda talan avser samma fel. Ersättning för avhjälpandekostnader och prisavdrag pga värdeminskning är civilrättsligt sett olika rättsföljder men bör ändå i rättskraftshänseende anses gälla samma sak. Fråga är om alternativa rättsföljder som från beställarens synpunkt var ekonomiskt likvärdiga. Lis pendens även beträffande det belopp varmed avhjälpandekostnaderna översteg det avtalade priset..

20

NJA 1999 s 520

HD:

*Behovet av en klar och lättillämpad regel talar med skärpa för att den negativa rättskraften begränsas till yrkanden som avser **samma rättsföljd** eller avser en rättsföljd som är **alternativ och ekonomiskt likvärdig**.*

Ett nytt yrkande som avser en rättsföljd som är **kumulativ** till den i process 1 prekluderades alltså inte (jfr NJA 1999 s 656 och beträffande skadestånd för följdsador NJA 1999 s 520).

21

UPPSALA
UNIVERSITET

Ändring av talan, 13:3 RB

13:3 st 1:

"Väckt talan får inte ändras = huvudregeln

22

UPPSALA
UNIVERSITET

Taleändringsförbudet gäller bara
åberopanden och yrkanden som **bindar**
rätten. **Jfr RB 17:3**

23

UPPSALA
UNIVERSITET

17:3 RB:

" Dom må ej givas över annat eller mera,
än vad part i behörig ordning yrkat. Är
saken sådan, att förlikning därom är
tillåten, må dom ej grundas å
omständighet som icke av part
åberopats till grund för hans talan."

24

UPPSALA
UNIVERSITET

Ändring eller justering?

13:3 st 3:

”Såsom ändring av talan *anses inte* att käranden beträffande samma sak inskränker sin talan, eller utan att saken ändras, åberopar ny omständighet till stöd för sin talan.”

Se i HovR även 50:25 st 3

25

UPPSALA
UNIVERSITET

Ändringar av yrkandet (13:3 st 1)

Käranden får

1. på grund av omständighet, som inträffat under rättegången eller först då blivit för honom känd, kräva annan fullgörelse än den, om vilken talan väckts.
2. yrka fastställelse enligt 2 § andra stycket, samt
3. kräva ränta eller annan tilläggsförpliktelse, som följer av huvudförpliktelsen och även i övrigt framställa nytt yrkande, om det stöder sig på väsentligen samma grund.

26

UPPSALA
UNIVERSITET

13:3 st 2 RB:

Yrkande enligt 13:3 1 st mom 2 eller 3 får avvisas om det framställts sedan huvudförhandling påbörjats eller målet på annat sätt företagits till avgörande och det inte utan olägenhet kan prövas i målet. Ett yrkande enligt 13:3 st 1 mom 2 eller 3 tilläts inte i högre rätt

27

 UPPSALA
UNIVERSITET

NJA 2011 s 718

LP mot Laholms sparbank och Swedbank AB
Saken: Skada pga utförda options- och
terminsaffärer.

Yrkande 1: Skadestånd ca 3 milj kr.
Avsåg beloppsmässig skillnad mellan det kapital
som förelegat om inga åtgärder vidtagits och det
kapital som kvarstod efter förvaltningen.

Yrkande 2: Skadestånd ca 4 milj kr.
Avsåg beloppsmässig skillnad mellan det kapital
som förelegat om kärandens önskemål
tillgodosetts och det kapital som kvarstod efter
förvaltningen.

28

 UPPSALA
UNIVERSITET

1) Medför **den nya grunden** att det blir en
taleändring (13:3 st 3)? HD: Nej, saken är
oförändrad,

2) Medför det **förhöjda yrkandet** att det blir en
otillåten taleändring (13:3 st 1)?

HD: Om fråga är om en taleändring eller inte torde
i ett sådant här fall sakna praktisk betydelse.
Enligt 1 st 3 får nytt yrkande som stöder sig på
väsentligen samma grund framställas. Det gäller
så mycket mer om grunden inte alls ändras.

29

 UPPSALA
UNIVERSITET

HD forts:

Vad käranden nu åberopat utgör inte
någon taleändring. En konsekvens härav
är att det förhöjda yrkandet stödjer sig på
vad som enligt 13:3 1 st 3 är att anse som
samma grund som den väckta talan vilar
på. Det förhöjda yrkandet är därför tillåtet.

30

